

Régi és új könyvtárosok

Könyvtárosi hivatás – könyvtárosi lelkület az 1950-es években

„Ha azt kérdezik tőlünk, hogy mi a foglalkozásunk, a válaszukra általában kétféleképpen reagálnak. Vagy elragadtatással felkiáltanak, hogy 'ó! könyvtáros...', de hiszen az nagyon szép dolog, egész nap csak olvasnak, szórakoznak!...' , vagy lebiggyeszti ajkukat mondván: 'úgy ... szóval könyvtáros... no igen ... szükség van ilyenre is...' , s aztán sokan hozzátézik: 'de mondja, nem tudott valami hasznosabb foglalkozást választani?'”¹

A könyvtárosság hosszú-hosszú évszázadokig nem volt önálló foglalkozás, önálló hivatás. Tudósok vagy művészberek, Isten adta tehetségükből művelt hivatásuk mellett, mintegy mellékesen voltak könyvtárosok is. Elsősorban azért, mert a tudós minden korban könyvszerető, könyvolvasó, tanulni vágyó ember, tehát maga is gyűjt könyveket, emellett talán kapva-kapott is az alkalmon, hogy mások könyvgyűjteménye közelében lehessen; hogy könyvtárossá, főkönyvtárossá nevezzék ki. Sokak számára nyilván nemcsak – bár tudományos – passzió vagy cím volt a könyvtárosság, hanem kenyérkereső foglalkozás is.

A könyvtárosok – custosok, armariusok... – munkája eleinte nagyon távol esett attól, amit ma a könyvtáros feladatain értünk. Igazában csak a XIX–XX. századtól kezdve beszélhetünk a mai értelemben vett könyvtárosokról.

Nagyjából a XX. század elején vált szükségessé, hogy a könyvtári–könyvtárosi munkát átgondolják könyvtáros elődeink. Ezt a könyvtermés megnövekedése, a tanulási lehetőség kiszélesedése, ezzel a könyvtárhasználók, az olvasók számának megnövekedése tette szükségesszerűvé. A XX. század elejétől kezdik el „meghatározni” a könyvtáros és a könyvtárosi munka „lényegét,” ekkor lesz vitatéma – egyáltalán téma –, hogy ki alkalmas könyvtárosnak. A tudós, maga is könyvet író ember, vagy az, aki nem mélyed el ugyan egy-egy tudományágban, de egyféle adminisztrátorként képes átláthatóvá, rendezetté, használhatóvá, könyvtárrá rendezni egy-egy könyvhalmozatot. A könyvkiadás élénkülésével, az olvasók, könyvtárhasználók számának megnövekedésével egyre fontosabbnak tűnik, hogy ha a könyvtáros nem is tudós, de legyen művelt, tájékozott, maga is olvasó ember. Vizsgált korszakunkban – 1950-es években – az is kíváncsi, hogy a könyvtáros pedagógus és tanító is legyen: vegyen részt széles néprétegek olvasóvá, könyvtárhasználóvá nevelésében.

A kérdés – vita –, hogy ki, milyen legyen a könyvtáros, némi túlzással még ma is él. Még az 1990-es években is lehetett olyan véleményt hallani, hogy a könyvtár nem tudomány, az országos nagy könyvtárainkban dolgozók zöme sem könyvtáros végzettségű, hanem valamely más („rendes”) bölcsész szakot végzett. De már az 1990-es évek óta is nagyot változott a világ: már könyvtártudományból is lehet doktorátust szerezni; tehát „tudóssá” e területen is válhat bárki. Talán még ma sem túlzás azonban az sem, hogy a tudományos munkára készülők többsége – még ha könyvtárból is szerez végül tudományos fokozatot – igazából nem könyvtárosnak készült és készül, aztán valahogy mégis könyvtáros lesz; tudományos munkatársként dolgozik valamely nagyobb könyvtárban. Arra kérdésre, hogy tudomány-e a könyvtár talán az a némiképp „nyitott” válasz, hogy a könyvtár alkalmazott tudomány, amelyet foglalkozásként és hivatásként is lehet művelni.

Bár voltak bizonyos előzményei (a nagy országos könyvtárakban vizsgakötelezettség) Magyarországon csak 1937-ben kezdődött meg az intézményes, bár államilag az első időkben még el nem ismert könyvtáros képzés. „... *a könyvtárt látogató közönség szempontjából halaszthatatlan fontosságú... hogy nálunk is legyenek immár 'képesített' könyvtárosok. Mi régebbi évszázadúak akár egyszerű könyvtárosok, akár mint némelyek közöttünk európai hírű bibliográfusok vagy nagy könyvtárak magas állású főigazgatói – tudományos előképzettségen felül, tisztán önszorgalmú munkánk útján: autodidaktikus módon váltunk könyvtárosokká.*” – írja Káplány Géza 1937-ben a könyvtáros képzésről.²

Az első könyvtáros képző tanfolyam fontos állomás volt a magyar könyvtárság történetében, mert a hazai könyvtárakban dolgozó, addig csak magukat autodidakta módon továbbképző „könyvtárosoknak” alkalmuk nyílt arra, hogy szakszerű elméleti és gyakorlati képzésben részesüljenek. Káplány Géza szerint ezt a tanfolyam segítette abban, hogy a könyvtárak fiatal személyzete más szemmel nézze könyvtárát, új erővel folytassa munkáját. Ezzel „*valami fontosat is nyertek, mit úgy hívunk: könyvtárosi öntudat*” – írja fentebb idézett írásában.

A XX. század folyamán megteremtődött és az évszázad folyamán többször átalakult a könyvtáros képzés, az a stúdium, amelynek során különböző szinteken a mindennapi könyvtárosi munkát (el)végző könyvtárosokat képeznek.

A két világháború közötti Magyarországon nagyjából kétféle könyvtarostípus létezett: a tudós, valamely más tudomány vagy művészeti területen jeleskedő könyvtáros és a mindennapi feldolgozó, rendszerező, a mai fogalmaink szerint feldolgozó és olvasószolgálati munkát ellátó könyvtári altiszt, adminisztrátor. A magyar könyvtárügy megteremtését és könyvtáros képzés megszervezését az előbbieket (a „tudós könyvtárosok”) ismerték fel, akik – főként külföldi egyetemeket és könyvtárakat látogatva, idegen példák alapján, nagyobb részt autodidakta módon váltak könyvtaróssá.

A szaksajtót tanulmányozva úgy tűnik, hogy a társadalmi, kulturális, gazdasági és politikai változások közepette a könyvtáros-társadalom újra és újra szükségesnek látta, hogy a könyvtárosi hivatás lényegét átgondolja, és megfogalmazza a könyvtáros identitását.

Magyarországon sok vonatkozásban (például az oktatásban) a német (porosz) gyakorlat volt a minta. Így volt ez a könyvtárral is. A XX. század elején évtizedekig irányadó volt Paul Ladewig *Politik der Bücherei*³ című munkája, amely háromszor is megjelent magyarul, először 1912-ben, majd 1917-ben és 1934-ben. Az el-

ső kiadást Gulyás Pál ismertette a *Magyar Könyvszemlében*. Ezt írta róla: „Graesel korszakos műve óta nem jelent meg a német könyvtártani szakirodalomban akkora terjedelmű könyv, mint Ladewig Pál dr. ez izléses kiállítású munkája, melyben a szerző (...) a mai irányzatnak megfelelően nem a tudományos, hanem a közművelődési könyvtárak ügyével foglalkozik. (...) Fejtegetései, a könyv nagy terjedelme ellenére, leginkább általános, irányító értékűek s műve inkább gondolatébresztő elemfuttatások, megszívlelendő elvek, semmint a gyakorlat részére aprólékosan kidolgozott útmutatások gyűjteménye. Nem rendszeres, könnyen áttekinthető tankönyv, hanem igen jóhatású olvasmány. Nincs egyetlen fejezete sem, melyben életrevaló, helyeselhető eszme, vagy tanács ne akadna. (...) A könyv áttanulmányozását a modern könyvtárügy minden bajnokának melegen ajánlhatjuk.”⁴

Ladewignek a könyvtáros személyével, munkájával, a könyvtárosi hivatással kapcsolatos megállapításairól ezt írja Gulyás Pál: „Rendkívül találó s a nálunk divatos fölfogást is teljesen fedi az, amit a könyvtáros föladatáról s kötelességeinek értékeléséről mond. – Kikel az ellen a közfelfogás ellen, mely a könyvtárost egyszerű naplopónak tekinti, aki, ha tudós, fizetéséért keveset dolgozik, ha pedig kezelő tiszt, legföljebb meglehetősen alantas mechanikájú munkát végez s helyesen mutat rá arra a körülményre, hogy e vélemény kialakulásában maguknak a könyvtárosoknak is részük van, akik csak a tudományos föladatokról szeretnének tudni s minden egyéb hivatali teendőt mélyen lenéznek és kedvetlenül végzenek. (...) Elismeri, hogy a tudományos könyvtárakban szükség van tudományosan képzett tisztviselőre, akinek tisztán tudományos föladatokat kell végeznie, csakhogy oly tudományos föladatokat, amelyek a könyvtár érdekével szoros kapcsolatban állanak. (...) Nem az a jó könyvtáros, aki kollégiumának, vagy új könyvének elkészítésén töri a fejét, hanem az, aki azon tud sikerrel fáradozni, mint kelljen a könyveket legjobban hasznosítani (...) Olyan elvek ezek, melyeket mindenki, aki modern közkönyvtár elveivel tisztában van, magáévá kell, hogy tegyen. ...”⁵

Káplány Géza idézett művében⁶ már 1937-ben ezt írta: „A szakirodalom óriási mérvű felduzzadása s ezzel kapcsolatban nagy tömegeknek a közkönyvtárakba való tódulása tette tehát elkerülhetlenné azt, hogy a régebbi többé-kevésbé zárt könyvtárak változott viszonyok követelményeihez alkalmazkodva szélesre tárják kapuikat az idők dörgedelmes sürgetéseire. Ugyanez a sürgető szükség hozta létre szinte máról holnapra mindenhol a kisebb-nagyobb nyilvános könyvtárak százait is. De ugyanez a szellem fűjt riadót a könyvtárak évszázados dohos, homályos termeibe, megriasztva az ott poros kódexei közt fenséges nyugalomban elmerült archivista könyvtárőrt. (...) Könyvtárak, melyek elébb inkább könyvek konzerváló helyei voltak az örökkévalóság számára, ezentúl szolgáltatásaiban a való életszükségleteivel keresnek kapcsolatot, hiszen a könyvtár arravaló, hogy használják, a könyvek pedig arra, hogy mentől többen forgassák. A könyvtárak ezen átalakulása tehát a könyvtárosokat is új feladatok elé állította. Mindenekelőtt a professzor-könyvtáros helyébe az adminisztrátor-könyvtáros kellett, hogy kerüljön, mert a könyvtáros legalábbis nem a tudománnyal, hanem a könyvtárával s annak közönységével kell foglalkozzék. A könyvtáros különben is nem annyira a tudományok, mint inkább a kultúra embere, s ebben a szerepében nem kisebb a tudományok emberénél. De a könyvtárosnak, általános tudományos felkészültségén felül van még külön tudománya is.”

Ladewig könyvéhez hasonlóan alapvető, hosszú időn át irányt mutató munkának tűnhetett Franz Grasbergernek *A könyvtárosi hivatás lélektanához* című írása is.⁷ Az osztrák zenetudós, aki az Österreichische Nationalbibliothek zenei gyűjteményének munkatársa volt, főként zenetudományi munkákat írt, de jelentek meg más, a könyvtárüggyel kapcsolatos írásai is. A könyvtárosi hivatásról szóló, 1954-ben, eredetileg angolul megjelent munkáját Vajtai István⁸ fordította le. Ugyan a munka magyarul nyomtatásban nem jelent meg, de néhány magyarországi könyvtárban gépelt kéziratként megtalálható. (Bár zárójelk között írom, de nem mellékesen: itt szeretnék köszönetet mondani a Szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársainak, hogy a gépelt, kéziratot munkát könyvtárközi kölcsönzéssel rendelkezésemre bocsátották.)

Vajon miért tartotta fontosnak Vajtai István – aki nem volt könyvtáros –, hogy ezt művet lefordítsa? Minden bizonnyal azért, mert olyan összefoglaló munkának találta, amely hasznára válhatott a korabeli könyvtárosoknak.

Franz Grasberger ezt írja 1954-ben a könyvtárosi hivatásról: „*A tulajdonképpeni könyvtárosi hivatás, az önállóság, a hivatalosan szabályzott szakképzés és szakmai vizsga ismerveivel ... aránylag fiatal. Fejlődése kapcsolatban volt a tudományos élet területének kiszélesedésével, a tudományok specializálódásával, népszerűvé válásával és végül e tudományos termékek rendkívüli megnövekedésével. (...) Már évtizedek óta az átalakulás állapotában vagyunk; ez az élet minden területén felismerhető. Nemcsak a külső átrétegződés folyamatáról van szó, hanem az ember belső átfarmálódásáról is. Egészen magától értetődő, hogy ezek a változások a könyvtárral kapcsolatos problémákat is érintik, mert hiszen mint a tudomány, iskola, népművelés, sajtó, kereskedelem, ipar, művészet, zene, színház és film munkaeszköze az élet minden élményterületével kapcsolatban van.*”⁹

A könyvtár – végeredményben a könyvtáros – feladatáról azt mondja: „*A könyvtár (...) feladata, hogy a kutatás alapjául szolgáló munkákat, helyesebben irodalmi alkotásokat gyűjtsön, rendezzen, megóvjon és használhatóvá tegyen, keletkezése óta lényegileg ugyanaz maradt, de az ezzel kapcsolatos munka jellege megváltozott. (...) A népkönyvtárak és az általános művelődést szolgáló könyvtárak az olvasók szükségleteihez igazodnak, és főleg szociológiai pedagógiai, valamint lélektani szempontok szerint vezetik őket. A tudományos könyvtár főleg teljes értékű gyűjteményt akar nyújtani, és a szellemi értékek megóvása a feladata. (...) Amióta a könyvtárügy kilépett tudósi magányából, és egy évszázad folyamán nyilvános üzemmé fejlődött, ennek minden külső és belső következményével, folytonosan küzd a maga egyensúlyi helyzetéért. Meg akarja és meg is kell védenie tudományos hagyományait, de éppen ezeket fenyegeti az adott viszonyok között állandóan növekvő veszedelem.*”¹⁰

„*A könyvtárosi élet nyugodt szemlélődéséről szó sem lehet már – mondja Grasberger –, de a fokozott követelmények esetében is lehetővé kell tenni, hogy üzem és hivatáseszemény összekapcsolódjanak, hogy józan rendezői-szellemmel úrrá lehessünk könyv-hegyeken, de a szellemi értékekhez való kapcsolódásunkat is lehetővé tegyük.*”¹¹

„*A könyvtáros hivatásbeli munkájának a tárgya a könyv, mint a tudás tartalmazója és hordozója. A könyvek kettősarcú lények, mert van egy anyagi és egy eszmei oldaluk. Egy könyvgyűjtemény kezelője számára a két dolognak egyforma értékűnek kell lennie, és mind a könyvek külsejével, mind a belső tartalmával számolnia*

kell. Ez az alapvető tény igen sokat követel attól, aki ezt a hivatást választja. Nem követel kevesebbet, mint azt a képességet, hogy két ellentétes dolgot egyesítsen. Legyen érzéke a technikai, külsőséges, kezelési eljárások iránt, de ugyanakkor ne veszítse el a kapcsolatot a belső tartalommal. Fogékonynak kell lennie mindenfajta szervezeti szabályozás iránt, és az üzemi eljárásokat legkisebb részletükben is ismernie kell, másrészt azonban ahhoz is legyen ereje, hogy a külső dolgoktól el tudjon szakadni, és el tudjon mélyedni a tudomány és irodalom kérdéseiben. Egyrészt a napi üzemi munka, a könyvek ára a hely kérdése, másrészt visszahúzódtott elmélyülés a szellem világába: ez a könyvtáros hivatása, akinek egyszerre kell tudósnak, szervezőnek, kereskedőnek, technikusnak és hivatalnoknak lennie. Mindéből valami egészet alkotni, bizonyára nem könnyű feladat.”

„A tudomány – hivatás, és könyvtárosnak lenni is az. Az egyiknek szüksége van a másikra. Mi magunk sem vagyunk egészen ártatlanok hivatásunk elferdítésében, mert minden alkalommal hangsúlyozni szoktuk ’a másokért való tevékeny szolgálat’ jellegét. Valójában azonban a könyvtárosi hivatás önálló és önmagában meghatározott életpálya, sokkal inkább, mint sok más pálya. (...) a tudós és könyvtáros közös ügyet szolgálnak. A tudományosan képzett könyvtárosokat csak akkor tekintik a tudósok kiszolgálóinak, ha elfelejtik, hogy csak a könyvtárba való belépésükkel kezdődik a munkájuk, akkor viszont folyamatos ismeretgyűjtésre van szükség. Azt a gondolatot, hogy a könyvtáros csak a hivatásbeli munkájával párhuzamos tudományos pályáján tud beavatódni a legmagasabb dolgokba, egyoldalú előítéletnek kell tekinteniünk, de a tudománnyal és irodalommal való személyes kapcsolatnak, hajlam és lehetőség szerint valamilyen formában meg kell lennie. Az az olvasó, aki irigykedik ránk, amiért közel vagyunk a forráshoz, semmit sem tud egy olyan pálya nehézségeiről, amelynek a dolgozói könyvek mellett ülnek ugyan, de nincs idejük arra, hogy akárcsak beléjük is nézzenek, és a szolgálattal megkívánt és naponként szükségessé váló tudásukat csak a szolgálati időn kívül szerezhetik meg, hogy aztán a szolgálatban megint felhasználhassák.”¹²

Ha fellapozzuk az 1950-es évek magyar szaksajtóját, azt látjuk, hogy a „fordulat éve” után, a magyar könyvtárosok is újra gondolják magukat, hivatásukat, foglalkozásukat. A kor magyar történelmi, társadalmi, politikai viszonyok ismeretében nem meglepő, hogy ezekben az írásokban, műfajukban is jellemző tanúságtételekben és vallomásokban ott van a korszak összes „nyelvi panelje,” „ideológiai kliséje,” mint például: szocialista könyvtáros típusa, munkáskönyvtárosok, kultúrforradalom, kultúrharc, az „antagonisztikus ellentét” régi és új könyvtáros között.

Az 1950-es években az új könyvtáros típus „definiálása”, identitásának, feladatainak, hivatásának megfogalmazása úgy történt, hogy az elméletalkotók összehasonlították magukat könyvtáros elődeikkel.

Nézzük meg – a teljesség igénye nélkül –, hogy a korabeli (1950-es évek) szaksajtóban hogyan jelenik meg a könyvtáros alakja, a könyvtárosi hivatás a szakmai köztudatban, mit mondanak könyvtáros elődeink, és mit tart a közvélemény minderről.

1957-ben *Régi és új könyvtárosok* címmel Miszti Lászlónak jelent meg cikke *A Könyvtárosban*. Így kezdődik: „Emlékek és élmények egész sora rajzik föl bennem, amint a témáról gondolkodom. (...) Ezekhez az emlékekhez fűződő első érzelem a hála érzése azok iránt a régi könyvtárosok iránt, akik tanítottak, és akiktől

tanulhattam, hogy tőlük szerzett elméleti és gyakorlati ismereteim indítékával új könyvtárosok nevelésében vehessek részt.”¹³

Hogy miért született meg ez az írás, erről Miszti László ezt írja: „Ami a régi és új könyvtárosok problémáját felvetette, az szocialista építőmunkánk, kultúrforradalmunk természetes következménye volt. (...) Különböző típusú új könyvtárak ezrei keletkeztek... az új könyvtárak ezreibe (...) új könyvtárosok ezreire volt szükség. (...) az új könyvtárosok ezrei munkába lépésükkor nem rendelkeztek és nem is rendelkezettek azokkal az ismeretekkel – politikai, de különösen szakmai ismeretekkel –, melyek szükségesek lettek volna ahhoz, hogy munkájukat már kezdettől fogva kielégítőnek lássák el. A régi könyvtárosokkal szemben még továbbmenően hátrányos, összehasonlíthatatlanul rosszabb helyzetben voltak. Mert hiszen a régi könyvtárosok nemcsak elméleti és gyakorlati felkészültség szempontjából érezték magukat előnyösebb helyzetben, hanem abból a szempontból is, hogy már meglévő, jól vagy rosszul, de mindenképpen kialakult munkaszervezetű és meghatározott gyakorlattal működő könyvtárban dolgozhattak. Az új könyvtárosok legtöbbször pedig magának kellett az új könyvtárak létesítését végrehajtania, munkaszervezetét kialakítania, az új könyvtárak szolgáltatásaiban a folyamatosságot fenntartania és ellátnia. És ha legalább megkapták volna már kezdettől fogva azt az erkölcsi és anyagi támogatást a helyi szervektől, ami szükséges lett volna! Hogy ennyi értetlenséggel kellett megküzdeniük hosszú ideig, arról ők maguk tudnának a legtöbbet mondani. Beszéltek is róla elég sokat, de becsületükre válik, hogy a valóságnál jóval kevesebbet, mert nem akarták, hogy nehézségeik emlegetése panaszkodásnak tűnjék. Még az arra való lehetőség sem adatott meg számukra jó ideig, ami régi könyvtárosok gyakorlatából és tapasztalatából önként adódik: ti. mindenekelőtt a könyvtár belső rendjét kell megteremteni ahhoz, hogy színvonalas, jó könyvtári munkát tudjanak végezni, annak a megértése, hogy a kölcsönzés és az olvasószolgálat, az olvasók nevelése és a velük való foglalkozás nem kezdete, hanem célja minden könyvtári munkának.”¹⁴

A régi könyvtáros tudós ember, aki gyűjteményének gondos őre, rendszerezője, de a könyvtárhasználókkal, az olvasókkal igazában nincs kapcsolata. Közvetítő kapcsolata könyvtár és olvasó között abban merül ki, hogy szürke eminenciásként kiszolgálja – mintegy a keze alá dolgozva a kutatót. A régi könyvtáros egyik típusa Miszti László szerint Anatole France könyvéből (*Pártütő angyalok* vagy más címmel: *Az angyalok lázadása*) Julien Sariette, aki féltékeny szeretettel ragaszkodik könyveihez.¹⁵

Miszti László Rédey Tivadarnak a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületében elmondott előadására¹⁶ hivatkozik, amelyben szerinte Rédey „... megértően nyilatkozik ugyan az effajta 'olykor önzésbe csapó féltékenységek veszedelmes kísértéseiről', ebből a magatartásból pozitívumként azt az elvet tartja meg, amit mindenkor elfogadhatunk: a könyvtár belső rendje a jó könyvtári munka alapja. E nélkül lehetetlen, vagy csak igen nagy nehézségek árán lehetséges az olvasóknak előteremteni azt, amire szüksége van, lehetetlen az, hogy a könyvtáros ismerje és kézben tartsa a gondjaira bízott könyvtár állományát, végső fokon lehetetlen minden színvonalas könyvtári munka.” De „A könyvtárosi hivatástudat kifejtésénél (...) könyvtáros és olvasó kapcsolatáról szólva, a mechanikus kiszolgálást, a 'raktári kiadmányozást' nem tartja elégségesnek, ezen jóval túlmutat.”¹⁷

„... nálánál – mondja Miszti László Rédey Tivadarról – senki sem fogalmazta meg, fejezte ki pregnánsabban azt, amit a régi könyvtáros hivatástudatán értünk. Ebben a kétségtelenül tiszteletreméltó, a maga hivatásáról őszinte, mély vallomástételben benne van az Ebert-féle 'aliis inserviendo consumidor' (mások szolgálatában használok el) könyvtárosi hitvallás 'önsanyargatásának fanyar erénye'. Amit ez kifejez, az mind igaz és helytálló. Azonban mi ezzel az igazsággal nem elégedhetünk meg, mert a mi hivatástudatunknak csak az egyik részét jelentheti. Mert kétségtelenül szép és lelkesítő hivatás az alkotó tudós munkájában könyvtári eszközökkel, önzetlen famulusként, valósággal 'csendes társként' részt venni. Hajlandók vagyunk még azt is elismerni, hogy ez a legmagasabb rendű könyvtári munka, mert valóban az is. De ez nem fejezheti ki a könyvtárosi hivatástudat egészét és a könyvtárosok kisebbik felére vonatkozhat csak.”¹⁸

„Rédey Tivadar – állítja Miszti László – a könyvtáros közműveltségi szerepét abban látta kikristályosodni, hogy 'a könyvtáros a maga ismereteivel támogatásra lehet a kutatásnak' s ezáltal maga is mind közelebb jut 'a ránézve legméltóbb eszményhez.' (...) ez a mi felfogásunkban is megfelel az igazságnak, de annak csak az egyik részét, kisebbik felét fejezi ki. Könyvtárosaink nagyobbik felének élethivatását az teszi ki, amiben új könyvtárosaink a munka oroszlánrészét vállalták. Mert minden bizonnyal nagyszerű, élethivatásnak is szép faladat az alkotó tudós munkájában, észrevétlenül bár, de ott lenni. Azonban nagyszerűségében nem kevésbé lelkesítő az sem, hogy az olvasók százait és ezreit vezetjük be az olvasás ismeretébe, tanítjuk meg őket a könyvek szeretetére. A tudományos kutatómunkához segítséget nyújtó könyvtárosnak az alkotás elkészültén meg lehet az az igaz öröme, hogy annak eredményeihez ő is hozzájárult; ugyanúgy meglehet és joggal van meg annak a könyvtárosnak az igaz öröme, aki nem a tudományos kutatói munka szintjén, hanem csupán az olvasásba való bevezetés, a könyvek közötti tájékozódás szintjén teremtet kapcsolatot olvasóival, azok érdeklődési körére, ismeretszomjára, vágyaira 'tulajdon lelkének érzékeny hangvilláival felelhet'. (...) a könyvtárosi munka rokon a pedagógus munkájával, mert mind a kettőnek munkája – nevelői munka. Szerintem, ha valamiben rokon a két hivatás, az az, hogy nincs tisztább és igazabb öröm egyik pályán sem annál, mintha a pedagógus vagy a könyvtáros eljut odáig, hogy tanítványát vagy az olvasót nemcsak taníthatja, hanem tanulhat is tőle.”¹⁹

„... hivatástudatunk e kettős arcúata: – érvel tovább a szerző – az alkotó tudós munkájában, valamint az olvasó ember művelődési vágyában való jelenlét, a könyv és az olvasó között ilyen vagy amolyan módon való közvetítő szerep, együtt fejezi ki a mi felfogásunkban a könyvtáros valódi, telkes értékű közműveltségi szerepét. Ebben a felfogásban válhat könyvtárosi hivatástudatunk nem az 'önsanyargatás fanyar erényévé', hanem a szocialista társadalom építésében a magunk területén való aktív és lelkes közreműködéssé. Ilyen értelemben a régi és új könyvtárosok problémáját antagonisztikusan felvetni már nem lehet. Ha módszerekben és eszközökben különböznek is – és ezekről szükséges beszélnünk, vitatkoznunk ezután is –, de élelcélban és hivatástudatban egyek vagyunk és egyeknek kell lennünk. Annál is inkább, mert hiszen mindazok az eredmények, amiket a múltban elértünk, régi és új könyvtárosok alkotó, teremtő összefogásának, a régi könyvtárosok újakat segítő készségének a gyümölcsei.”²⁰

Miszti László cikkéhez V. Waldapfel Eszter szólt hozzá: „Emlékezetemben régi könyveket lapozva, régi könyvtárosok alakját idézve, a könyv, a könyvtár rajon-

gó szerelmeseire bukkanak, szerelmesekre, akik remegve, féltve őrzik, aggódó szeretettel gondozzák a rájuk bízott könyveket, a könyvtárat, de féltő gondoskodásukban szem elől tévesztik a célt, az alkotó emberi elme legnemesebb gyümölcsének, a tudásnak, a műveltségnek terjesztésében rejlő nagyszerű feladatot. (...) a két világháború közötti súlyos idők könyvtárosaiban már legtöbbször belső vívódásaikban jelentkezett ez a kettősség: a könyvtárak olvasóitól a könyvét védő könyvtáros és a könyveket az olvasó számára minél nagyobb bőségben rendelkezésre bocsátó könyvtáros típusa. (...) az új és a régi harca (...) ott kísért sokszor munkáiban még ma is, ha nem tekintjük is már 'lázadónak' a könyvet, mely a polcra kikívánczolgat és nem tekintjük ellenségünknek az olvasni vágyó tömegeket. Könyvtárosi munkánk – a könyvtári rend s az állomány védelme – olykor öncélúvá válik, szemünk elől tévesztjük a könyvtáros legnemesebb feladatát, azt, hogy a könyvekben rejlő tudás és gondolat minél többekben, minél gyakrabban nemes szórakozást nyújtó, komoly ismereteket terjesztő, embert formáló eleven erővé váljék.”²¹

Az új könyvtárosok tehát nem feltétlenül tudósok, sőt a megváltozott társadalmi és politikai körülmények között mintegy „rájuk szakadt a kötelezettség (...) tanulni és tanulni, politikai és szakmai ismereteiket megalapozni és bővíteni, irodalmi és könyvismereteiket szélesíteni, hogy munkájuk minőségileg javuljon. Vallom és állítom, hogy könyvtárosi pályámon még nem találkoztam nehezebb feladattal, mint amivel azoknak az új könyvtárosoknak kellett megküzdeniük, akik nehéz körülmények között végzett munkájuk mellett esti és levelező tagozaton szereztek meg a főiskolai végzettséget. Vállalták ezt a kettős, rendkívül nehéz feladatot és tölük telhetően, sokszor erejükön felül is, becsülettel helytálltak mind a munkában, mind a tanulásban.”²²

Az új könyvtáros legfontosabb feladata az olvasóvá nevelés. „Az elmúlt 10 év alatt létesített új könyvtárak ezreiben jórészt új könyvtárosok ezrei nevelték dolgozó népünket olvasó néppé. Ez megmásíthatatlan tény, még akkor is, ha ennek a munkának voltak hiányosságai és tévedései.”²³

Waldapfel Eszter úgy látja, hogy „Miszti László szép, gondolatokat ébresztő cikkében a régi és az új könyvtárosok antagonizmusának középpontjába a tudományos és közművelődési könyvtárak eltérő funkcióiból folyó különbözőséget helyezi. (...) az olvasó előtérbe kerülését (azonban) nem érzékelteti a cikk eléggé.”²⁴ „Egyetértünk mindenben Miszti fejtegetésével – írja –, aki az új – nehéz munkájuk mellett esti és levelező tagozaton a főiskolai végzettséget megszerzett – könyvtárosok, sokszor erejüket szinte felülmúló erőfeszítéseiről beszél. Valóban új könyvtárosaink zöménél minden tiszteletet megérdemlő hősi korszak, hősi vállalás volt ez. – De nem állhatunk meg eddigi eredményeinknél. Új, fiatal könyvtárainknak további erőfeszítésekkel, lassú, szívós, de most már mindig több és több örömet okozó munkával kell áthidalniuk a szakadékat, mely e téren még a régi és új könyvtárosok egy része között tátong.”²⁵

Az új könyvtárosnak – figyelmeztet V. Waldapfel Eszter – „Rá kell ébrednie könyvtárosi hivatástudatára s egész munkája középpontjába célként az olvasót kell állítania. Csak így, két oldalról építve a mind kisebbé váló szakadékat átívelő hidat, lesz munkánk valóban egységes, célunk közös és közös eredményekben gazdag: kultúrforradalmunk célkitűzéseinek eredményes megvalósításában.”²⁶

Waldapfel szerint Miszti László cikke a hivatástudatról is szól. „De (...) csak az általános műveltségre vágyó, a tudást szomjazó olvasó és tudományos kutató ket-

tős szemszögéből vizsgálja a kérdést. Semmiképpen nem akarunk itt (...) általánosítani (...) amikor élesen vetjük fel a kérdést – beszélhetünk-e egyáltalán hivatástudatról azokkal a régi könyvtárosokkal kapcsolatban, akik zavartalan, elmélyült tudományos kutatásaik számára biztosított sine curanak vagy még rosszabb esetben, ugródeszkának tekintették a könyvtáros apró s bizony a múltban nem nagyon megbecsült munkáját. Várakozási időnek a nagyobb dicsőséget, magasabb rangot, jobb anyagi megélhetést is biztosító egyetemi katedra felé. (...) Nem akarunk... általánosítani, de legyen szabad feltennünk a kérdést, nem tekint-e még ma is a 'csak egy kutatónap' biztos fedezékéből egyik-másik 'régii könyvtárosunk' nosztalgiával e számukra – minden bizonnyal komoly értéket jelentő kutatásaik számára – 'aranykort' jelentő idők felé.”²⁷

Az ideológiai harcban nyilvánvalóan átalakult könyvtárosképzésről ezt írja: „Egyetemi könyvtárosképzésünk egyik legfőbb jelentőségének, legfontosabb feladatának éppen a könyvtárosi pályára készülő fiatalok könyvtárosi hivatástudatra való nevelését tartjuk. Tudjuk jól, súlyos hibák voltak e téren is a közelmúltban. A Könyvtártudományi Tanszék mai vezetői azonban már nem tévesztik szem elől a jövő könyvtáros nemzedékének, a kultúrunk legjelentősebb harcosainak nevelésénél ezt a talán mindennél fontosabb szempontot sem. De tudatában vannak annak is, hogy mély és alapos tudományos felkészültség, széleskörű és átfogó általános műveltség s minél gazdagabb nyelvtudás nélkül minden jó szándékú hivatástudat, kitartó akarát és buzgó, szorgalmas munka mellett sem lehet senki jó könyvtáros.”²⁸

A régi, a könyvet féltékeny szeretettel védő, ám gyűjteményét gondosan rendszerező, feltáró könyvtarostípussal kapcsolatban ezt mondja: „Idézve a múltat, s elmarasztalva régi könyvtárosaink közül azokat, akik nem ismerik és nem akarják megismerni a könyvtáros legszebb, nevelő feladatát, nem szeretném, ha ezekkel a gondolatokkal új, fiatal könyvtárosaink felmentve éreznék magukat a gondos szerzeményezés, pontos feldolgozó munka s a könyvtár egyre gyarapodó, egyre gazdagodó állományának lelkiismeretes védelme alól. Csak a két tényezőre: olvasóra és olvasmányra kiterjedő gondos figyelem egészséges szintézise lehet a jó könyvtári munka szilárd, biztos alapja.” (...) A régi könyvtárosoknak... amennyiben még megvannak a múlt szemléletéből fakadó fogyatékoságok maradványai, le kell vetkőzni a tudományos gőgöt, a könyvtárosi hivatással össze nem egyeztethető, kicsinyes önzést, mély tudását, ismereteit nem szívesen bocsátja sem munkatársainak, sem a könyvtár látogatóinak rendelkezésére.”²⁹

1958-ban egy valós vagy képzeletbeli beszélgetést is olvashattak az érdeklődők *A Könyvtáros* című lapban a könyvtáros és az utca embere között, amelyet Beck Oszkár közölt *Kell-e dolgozni a könyvtárosnak?*³⁰ címmel. A rövid beszélgetés, amelyet minden kommentár nélkül közöl könyvtáros elődünk, így szól: „Ha az ember rég nem látott ismerőseivel akad össze, rendszerint (...) kérdések pergőtüzébe kerül. – Na és mivel foglalkozik mostanában? – Könyvtárban dolgozom – felelem szerényen – Könyvtárban? – álmélkodik ismerősöm és részvét árad a szeméből, hogy ilyen korán nyugdíjba mentem. – Fizetés? – Megmondom. – Hát nem sok, de legalább ott nem kell dolgozni – hangzik a megjegyzés. – Nem? De még megnyitit! – Ne mondja! Biztos fárasztó a sok olvasás, és sokan jönnek könyvet kölcsönözni. – Annyit sem olvasok, amennyi egy újságban van és nem adok kölcsön egyetlen könyvet sem. – Nem értem, hát akkor mit csinál? – Hát ide figyeljen! Én nem

kiskönyvtárban vagyok, hanem nagykönyvtárban. (...) 200 dolgozó, 16 osztály, 1 ½ milliós könyvvállomány, évi 100 ezer kötet szaporulat. Gondolja csak el, mennyi adminisztráció, nyilvántartás, mennyi katalógus kell mindehhez. – Maga melyik osztályon dolgozik? – A külföldi cserében. ... – És ott is sok a munka? – Meg sem állok egész nap. Ezernél több könyv, több ezer újság és folyóirat érkezik havonta, kb. ezer csomagot küldünk ki szintén havonta, postások és ügyfelek egymásnak adják a kilincset, tömérdek levél az összes világnyelveken stb. stb. – Hát, ha Maga ilyen ügyes és ennyit dolgozik, miért nem megy egy rendes állásba? – hangzott az utolsó kérdés s ezzel búcsúztunk.”

Némiképp hasonló a tónusa és kicsengése Szilágyi János *Levél a könyvtárosi hivatásról* című írása – ebből választottam írásom „mottóját” – amely szintén *A Könyvtárosban* jelent meg, 1959-ben. A mottóul választott idézet így folytatódik: „Holott nincs igaza sem az egyiknek, sem a másiknak. Egyrészt: aki csak egy kicsit is ismeri a munkánkat, jól tudja, hogy nem olvasással és nem szórakozással töltjük az időt, másrészt: fontos és szép munka a miénk, – művelő, nevelő, emberformáló munka.”³¹

A levél keletkezésének ideje 1959. A szerző szerint a „felszabadulás” és az „ellenforradalom” után ekkorra alakult ki egy új könyvtarostípus: a szocialista könyvtáros típusa, az olyanoké, akik: „... nálunk is lényegesen kedvezőbb helyzetben folytathatták (...) tevékenységüket, új, lelkes könyvtárosok száza és ezrei kapcsolódtak be a könyvtárak munkájába, s kialakult az új könyvtárosfogalom nálunk is: a szocialista könyvtáros típusa. (...) Nehéz helyzetben – mint nálunk az ellenforradalmi Magyarországon a munkáskönyvtárosok – példamutatóan kivették részüket a harcból, amely a dolgozó tömegek politikai és szellemi felemelkedéséért folyt. (...) A könyvtárosok az olvasók kiszolgálóiból az olvasók segítőivé, nevelőivé és sokszor barátáivá váltak. (...) Persze, mindezt így – kinyilatkoztatóan – leírni, rendkívül egyszerű dolog. A valóság azonban korántsem ilyen egyszerű. Mert vajon hivatásnak tarjuk-e ma már valamennyien a könyvtarosságot, vajon szocialista embernevelés folyik-e ma már könyvtáraink mindegyikében?” Szilágyi János így válaszol a kérdésre: „Szembe kell néznünk a valósággal, s be kell vallanunk: könyvtárosaink egy része még nem érzi hivatásának a könyvtarosságot, hanem csupán több-kevesebb lelkesedéssel betöltött foglalkozásnak. – Mi az oka ennek? – Egyrészt az, hogy még ma is vannak könyvtárainkban olyanok (tudósok, féltudósok és tudós-jelöltek), akik nem tekintik igazi területüknek a könyvtárosi munkát, másrészt könyvtáros-utánpótlásunkban is sok az olyan – egyébként igen derék – fiatal, aki éppen orvos, mérnök, vagy művész akart lenni, de az orvosi vagy mérnöki egyetemekre, a művészeti főiskolákra nem vették fel őket. Ezek az emberek hajlamosak arra, hogy hajótöröttnek érezzék magukat, és hogy fásultakká, elkeseredettekké váljanak. Lelki egyensúlyuk visszanyeréséhez az kell, hogy meglássák, felfedezzék a könyvtárosi munka felemelő és lelkesítő vonásait.”³²

„... érdekességet valamennyi könyvtári munkában fel lehet találni.” – vallja Szilágyi János. „Csak nem szabad az embernek hagynia, hogy a szürke aprómunka, az adminisztráció kiölje a lelkesedést. Az apróságnak látszó dolgok mögött is az összefüggéseket, kulturális életünk egészének fő kérdéseit tekintjük, s főként, ha kezdeményezően, új módszerekkel és új megoldásokkal kísérletezve dolgozunk, munkánkban örömünk lesz, és tevékenységünk hasznos lesz a társadalomban. – A könyvtárosi munka érdekes, izgalmas munka. Tudományos könyvtárainkban

magas színvonalon folyik a könyvek rendszerezése és tartalmuk feltárása, a bibliográfiai munkák, s más feladatok hozzájárulnak a könyvtárosok kutatási szenvedélyének kielégítéséhez is, a közművelődési könyvtárakban pedig sok helyütt még a könyvtár épületén, s a berendezési tárgyakon is ott a könyvtárosok keze nyoma. (...) Érdekes és izgalmas munka a könyvtárosi munka, ha a könyvtáros sajátjának érzi a könyvtár ügyét, s ha az emberformálást tekinti a könyvtárfő feladatának. Mert az emberformálás, az embernevelés a legszebb, legizgalmasabb feladatok egyike. – Aki jó lélekkel végzi ezt, az nem foglalkozást űz, hanem hivatást gyakorol. Könyvtárosi hivatást (...) Ma már minden fiatal természetesnek tartja, hogy a megfelelő tanulmányok elvégzése után elhelyezték valamelyik könyvtárban. Régen ez sokkal nehezebb volt, jobban meg kellett küzdeni az állásért, a hivatás gyakorolhatóságáért. S talán ezért sem becsülik eléggé ma egyes fiatal könyvtárosok azt a lehetőséget, hogy könyvtárban dolgozhatnak.”³³

Szilágyi János levelén túl álljon itt még két, a korszakra oly jellemző „lelkesharcos” tanúságtétel, levél, vallomás. Németh Pál szerencsi MÁV-gócponti könyvtáros – ez áll *A Könyvtárosban* közzétett írása alatt – ezt írja a könyvtáros feladatáról: „Feladatunk a kultúra terjesztése, a kiművelt emberfők számának növelése; megtanítani az embereket a szépség élvezetére, a betű szeretetére, a tények helyes értékelésére. Minden könyvtáros a saját tapasztalatából tudja, sokszor milyen nehéz egy-egy eldugott munkahely, szolgálati hely dolgozóját rávezetni a művelődés útjára. Egyéni rátermettség, kezdeményező készség, önzetlenség, fáradhatatlanság kell hozzá, hiszen az eredmény is gyakran csak szétszórta, nem egyszerre jelentkezik. Belső tűz kell ahhoz, hogy a sikertelenségek és félsikerek láttán is tovább tudjon az ember menni. Viszont nagyon jóleső érzés a könyvtárosnak látni azokat a fiúkat, akik általános iskolába járva a könyvtár olvasójává lettek, és időközben leérettségiztek. Tanulmányi előrehaladásukhoz a könyvtár is hozzájárult. A főiskolások, a középiskolából egyetemre került diákok visszavágyódása ide vidékre, a mi kis szakszervezeti könyvtárunkba jelzi, hogy itt kaptak valamit: a könyvek szeretetét, az emberek szeretetét, egymás megbecsülését.”³⁴

Az 1950-es években a könyvtárosok egy része inkább kultúrfelelős és népművelő volt, mintsem könyvtáros–dokumentációs szakember. Ilyen volt Kővári Vali is, aki először a lillafüredi SZOT-üdülő kultúrfelelőse volt, majd a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fiókkönyvtárosa. Vallomását *A Könyvtáros* című lap 1959/10. számában olvashatjuk: „Néhány évvel ezelőtt, amikor a lillafüredi SZOT üdülőben, mint kultúrfelelős dolgoztam, munkám egyik része a könyvtár kezelése volt. Szép feladatnak tartottam, hivatásnak éreztem törődni az emberekkel, szórakozásukat irányítani és hozzájárulni kulturális nevelésükhöz. Magát a könyvtári munkát még nem tartottam önálló munkakörnek. Valahogy, úgy éreztem, ez olyan, mint amikor az eladó átadja a kész árut a vevőnek, ilyen értelemben a könyvtáros tulajdonképpen csupán a közvetítő szerepét tölti be az író és az olvasó között, és ez még nem hivatás. Azt tapasztaltam, hogy az emberek, az olvasók egy része is így gondolkozott. (...) Azóta eltelt néhány esztendő, és én a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozója lettem. Könyvtáros. Amikor idekerültem a 23-as számú fiókba, a Gubacsi út sarkán megláttam a hatalmas, barátságtalan háztömböket, az orromat facsarta a kénese levegő, s láttam az utcán a porban játszadozó rengeteg maszatos gyereket, bevallom, megijedtem, és legszívesebben visszafordultam volna. Azután

a könyvtárban kellemes meglepetés ért. Az iskolai folyosóból leválasztott szép tiszta olvasó, asztalok, székek, képek a falon és rengeteg virág végig az ablakok mentén meg az asztalokon. A könyvtár helyisége is barátságos, izléseesen díszített. Könyvek, függönyök, kézimunkák és virágok itt is. Megnyugodtam. (...) Már vagy két hete dolgoztam itt, kezdtem megszokni a környéket, a gyerekeket. Akkor már tudtam, hogy maradok, mert megértettem. Itt, ezeknek a kis emberpalántáknak igen nagy szükségük van szeretetre, türelemre, és ezt szép feladatnak tartottam. (...) Sok, sok kedves élmény, epizód teszi változatossá, érdekessé könyvtármunkát, a kölcsönzést. A területen nincs közelben mozi, kultúrotthon, sporttelep stb. – A mesedélutánok, a különböző irodalmi és természettudományi előadások, jutalmazással egybekötött fejtörő versenyek, az olvasók részére szerzett színházjegyek, a közös kirándulások (...) azért jelentősek, mert szinte egy nagy családdá kovácsolták össze az olvasókat és a könyvtár dolgozóit. Egy-egy forgalmasabb napon az olvasók sorbaállnak a könyvtári pult előtt. Jól esett hallani, amikor az egyszerű munkásasszony azt mondta a másoknak: – Csakhogy ezt is megértük, hogy könyvekért és nem kenyérért állunk sorba. Megértük! – és mi látjuk azt is, hogy a gyerekeknek és a felnőtteknek, kiknek kezébe mi adjuk a könyvet, a jó könyvet, élet-szükségletté válik az olvasás, a könyv, a kulturáltabb környezet, a szebb, jobb élet igénylése. Ma már én is tudom, mindegy, hogy hol, milyen környezetben dolgozunk, az embernevelés teszi hivatássá a könyvtáros munkáját. Ha vannak még olyanok, akik úgy érznek, úgy gondolkoznak erről a munkaköréről, mint jómagam régebben, a mi feladatunk, hogy munkánkkal meggyőzzük őket e felfogás helytelenségéről. Nem könnyű feladat, de az olvasók szeretete, ragaszkodása, mely lépésről lépésre megnyilvánul irányukban, erőt ad ahhoz, hogy a hivatástudat irányítsa munkánkat. Ezt az emberek is előbb-utóbb elismerik és értékelni fogják.”³⁵

Írásom végén térjek vissza Grasberger művéhez, aki könyvtáros és olvasó kapcsolatáról, a könyvtári szolgáltatásról, végső soron a könyvtárosi munkáról, hivatásról ezt vallja: „Ha az olvasó kívánságait teljesítjük, ezt magától értetődő dolognak szokta tekinteni. Ezzel a könyvtárosnak számolnia kell. Ez egyéni szerénységet kíván meg, mert a könyvtárosi munka rejtekben folyik, és csak a legritkább esetben számíthat kívülről jövő elismerésre. Felületes szemlélettel itt szinte hálátlan foglalkozásról lehetne beszélni. De nem az. Magában találja meg a jutalmát, és lemondhat a nyilvános elismerés szeszélyes lehetőségeiről.”

„Minden nehézség ellenére, melyek minden hivatással kisebb-nagyobb mértékben együtt járnak, boldogságot jelent könyvtárosnak lenni. Boldogságot azért, mert a hivatásunk aránylag távol tudta magát tartani az élet általános elpolitizálódásától, szakmai jellegű és független tudott maradni. Személy szerint is sok mindent tud nekünk adni, főleg a megőrzés erkölcsi tartalmával. Minden becsületes emberi törekvésnek legvégső, legmélyebb értelme, hogy szembeszálljon az elmúlás kegyetlen hatalmával és úgy fejtse ki tevékenységét, hogy élete küldetését teljesíthesse. A könyvtárosi pálya ehhez naponkint ad lehetőséget.”³⁶

* * *

JEGYZETEK

- 1 Szilágyi János: Levél a könyvtárosi hivatásról. = A Könyvtáros (7) 1959 (9) 508. p.
- 2 Káplány Géza: A könyvtárosi élethivatás a könyvtárosképzés tükrében. Budapest, Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete, 1937. (Klny. A Műszaki Bibliográfiai Közlemények 18. számából) 18 p.
- 3 Ladewig, Paul: Politik der Bücherei. Leipzig, Ernst Wiegandt, 1912. – 427 p. VIII. – a leginkább hozzáférhető a 3. kiadás: Ladewig, Paul: Politik der Bücherei. Eine Grundlegung, ihrer Aufgaben im Kulturleben der Gegenwart – Leipzig, A. Lorenz, 1934. – 3. Auflage – X. 490 p.
- 4 Gulyás Pál: Ladewig Paul: Politik der Bücherei. Leipzig, 1912. Ernst Wiegandt. (Ny. Poeschel & Treple.) N. 8-r. VIII, 427 l. Ára vászonborítékban 6 M 50 Pf. = Magyar Könyvszemle (20) 1912 (4) p. 357–362. p. – idézet: 357. p., 362. p.
- 5 Ld. 4. jegyzet – 357. p.
- 6 Ld. 3. jegyzet – 3. p.
- 7 Grasberger, Franz: A könyvtárosi hivatás lélektana (ford. Vajtai István). Budapest, 1955. 15 p.
- 8 Vajtai István (1895–1986) gyakorlógimnáziumi tanár volt, Szegeden, 1951–1957 közt a szegedi tanárképző főiskolán docens, 1957-ben eltávolították az oktatásból.
- 9 Ld. 7. jegyzet – 2., 1. p.
- 10 Ld. 7. jegyzet – 2–4 p. (passim)
- 11 Ld. 7. jegyzet – 6. p.
- 12 Ld. 7. jegyzet – 9–10. p. és 18–19. p.
- 13 Miszti László: Régi és új könyvtárosok. = A Könyvtáros (7) 1957 (2) 85–87. p.
- 14 Ld. 13. jegyzet – 86–87. p.
- 15 „... Julien Sariette úr, régiségtudós és levéltáros, aki szegényesen és szerényen éldegélt óradásból, 1895-ben Agra püspökének ajánlatára a fiatal Maurice nevelője, és csaknem egyidejűleg a d'Esparvieu könyvtár őre lett. ... Miután módszeres elméjű és konok türelmű ember volt, saját maga osztályozta a hatalmas könyvtár minden egyes darabját. A rendszer, amelyet Sariette úr kidolgozott, és alkalmazott, annyira bonyolult volt, a könyvek jelzésére annyi kis és nagy, latin és görög betűt, annyi arab és római számjegyet, annyi egyes, dupla és hármas csillagot és olyan ábrákat használt – amelyek a mennyiségben értékmagasságokat és gyököket jelentenek –, hogy e rendszer tanulmányozása több időbe és fáradságba került, mint amennyivel az algebrát tökéletesen meg lehetett volna tanulni. S mivel nem akadt ember, aki hajlandó lett volna ezeknek a rejtelmes jeleknek a tanulmányozására fordítani olyan órákat, amelyek alatt behatolhatott volna a számok törvényszerűségének birodalmába is, Sariette úr maradt az egyetlen élőlény, aki el tudott igazodni ebben a rendszerben, és az ő közreműködése nélkül teljesen lehetetlen volt az őrizetére bízott háromszázhatvan-ezer kötet között megtalálni azt a könyvet, amelyre az embernek éppen szüksége volt. Ez lett munkájának eredménye. De ezt korántsem fájlalta, ellenkezőleg, szerfölött elégedett volt ezzel az eredménnyel. ... Sariette úr szerette könyvtárát, féltékeny szerelemmel szerette. Minden reggel pont hétkor megjelent a könyvtárban, és nagy mahagónifa dolgozóasztalán hozzálatott a katalogizáláshoz. ... pontban hét órakor már megint ott ült asztalánál Sariette úr és katalogizált, íróasztala mellől gyilkos tekintettel mért végig mindenkit, aki belépett, mert attól tartott, hátha könyvet akar kölcsönkérni; tekintetével nemcsak azokat a tisztviselőket, politikusokat és főpapokat szerette volna kövé változtatni, akik a háziúrral való barátságuk révén akartak könyveket kikölcsönözni, hanem magát Gaétan urat is, a könyvtár jötevőjét, ha az az esős falusi napokra holmi pajkos vagy istentelen ócska könyvet akart magával vinni, René d'Esparvieu-nét, ha kórháza betegeinek olvasnivalót keresett, sőt magát René d'Esparvieu urat is, aki pedig nem szokott egyebet olvasni, mint a polgári törvénykönyvet

vagy a Dalloz-féle törvénygyűjteményt. Ha a legsilányabb ósdi könyvecskét vitték is el, Sariette úr azt érezte, hogy a húsából tépnek ki egy darabot. Hogy még azoktól is megtagadhassa a kölcsönkért könyvet, akiknek a legtermészetesebb joguk volt rá, ezer leleményes vagy otromba hazugságot koholt, nem riadt vissza attól sem, hogy lehordja, korholja saját könyvtárrendező elveit, sem attól, hogy hanyagsággal vádolja önmagát, azt állítván, hogy a keresett könyv elkallódott vagy elveszett, holott talán egy pillanat előtt simogatta végig tekintetével vagy zárta keblére. S ha azután végül mégiscsak oda kellett adnia egy-egy kötetet, hússzor is kivette a kölcsönkérő kezéből, mielőtt végleg belenyugodott volna elvitelébe.... Folytonosan remegésben élt, hogy a gondjaira bízott drágaságok közül el talál egy is kalldódni. Mivel háromszázhatvanezer darabnak kellett gondját viselnie, háromszázhatvanezer oka volt állandóan a reszketésre. Néha éjszaka verejtékben fürödve ébredt fel, riadtan kiáltozva, mert azt álmodta, hogy szekrényeinek valamelyik polcán üresség tátong. Szörnyűségnek, méltatlannak és elszomorítónak érezte azt a gondolatot, hogy a könyvek kikerüljenek a nekik rendelt szekrényekből.” Anatole France: Pártütő angyalok. ford. Kunfi Zsigmond. Budapest, Népszava-Könyvkereskedés kiadása, 1917. – 2. kiad. 12–20. p.

- 16 Rédey Tivadar: Könyvtáros és közönség (Felolvasatott a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének 1937. június 16-án tartott évi rendes közgyűlésén) – In: A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének Évkönyve II. 1937–1938. szerk.: Bisztray Gyula – Budapest, 1938. 5–11. p.
- 17 Ld. 13. jegyzet 85. p.
- 18 Ld. 13. jegyzet – 86. p.
- 19 Ld. 13. jegyzet – 87. p.
- 20 Ld. 13. jegyzet – 87. p.
- 21 V. Waldapfel Eszter: Hozzászólás a „Régi könyvtárosok – új könyvtárosok” c. cikkhez. = A Könyvtáros (7) 1957 (3) 172–173. p.
- 22 Ld. 13. jegyzet – 87. p.
- 23 Ld. 13. jegyzet – 87. p.
- 24 Ld. 21. jegyzet – 172–173. p.
- 25 Ld. 21. jegyzet – 173. p.
- 26 Ld. 21. jegyzet – 173. p.
- 27 Ld. 21. jegyzet – 172–173 p.
- 28 Ld. 21. jegyzet – 173. p.
- 29 Ld. 21. jegyzet – 173. p.
- 30 Beck Oszkár: Kell-e dolgoznia a könyvtárosnak? Beszélgetés egy rég nem látott ismerőssel. = A Könyvtáros (8) 1958 (6) 434. p.
- 31 Szilágyi János: Levél a könyvtárosi hivatásról. = A Könyvtáros (9) 1959 (7) 508. p.
- 32 Ld. 31. jegyzet – 508–509. p.
- 33 Ld. 31. jegyzet – 509. p.
- 34 Levelek a könyvtárosi hivatásról (Németh Pál: „Feladatunk a kiművelt emberfők számának növelése”) = A Könyvtáros (9) 1959 (10) 745. p.
- 35 Levelek a könyvtárosi hivatásról (Kővári Vali: „Az embernevelés teszi hivatássá a könyvtáros munkáját.”) = A Könyvtáros (9) 1959 (10) 745–746. p.
- 36 Ld. 7. jegyzet – 19–20. p.

Ásványi Ilona